

Redactioneel

Tja, waar kan het in deze tijd anders over gaan dan (opnieuw) over corona? De Covid-19- pandemie houdt de wereld al een jaar in haar greep. Steeds weer worden we geconfronteerd met nieuwe ontwikkelingen en overheidsmaatregelen. Door de komst van de vaccins gloort er licht aan het eind van de tunnel, maar totdat grote groepen mensen gevaccineerd en beschermd zijn, zal ons dagelijks leven nog op zijn kop staan. Nederlanders hebben hun werkomstandigheden, vrije tijd en sociale contacten drastisch moeten aanpassen. Ook het religieuze leven is niet buiten schot gebleven. Alhoewel in de media het debat woedt over de uitzonderingspositie die de overheid aan gebedshuizen toestaat wat betreft maatregelen over samenkomsten op grond van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, hebben de meeste kerken en moskeeën hun bijeenkomsten aangepast. Zo is het aantal bezoekers beperkt, een mondkapje verplicht en vindt er geen samenzang plaats. Natuurlijk zijn er – net als elders in de samenleving – religieuze mensen die zich niet aan deze regels houden en kerken opzoeken waar meer mogelijk is, zoals bijvoorbeeld de bezoekers van volle kerkdiensten in Staphorst (*Nederlands Dagblad*, 5 oktober 2020) of de zogenaamde ‘zangvluchtelingen’ die wel aan samenzang doen (*Trouw*, 16 december 2020), maar dan lijkt het toch om uitzonderingen te gaan.

De vraag werpt zich op wat de coronacrisis nu op de langere termijn voor geloof en gedrag betekent. Veel commentatoren zijn negatief gestemd: door corona zou de leegloop van de kerken, die al plaatsvond, nog eens versneld worden. Ook de kerken zelf zijn er niet gerust op (*De Volkskrant*, 13 september 2020). Anderen verwachten juist een opleving van religie: nood leert immers bidden. Zo blijkt uit een studie dat het aantal Google-zoekopdrachten naar de term ‘prayer’ toeneemt met het aantal COVID-19 besmettingen (Bentzen 2020). Toekomstig onderzoek zal het ons leren; het zijn interessante tijden voor religiewetenschappers en godsdienstsociologen.

Het zal daarom ook niet verbazen dat dit jaar het publiekssymposium, en bijbehorend themanummer van *Religie & Samenleving* (dat in juni dit jaar zal verschijnen) als thema ‘Religie in tijden van corona’ heeft meegekregen. In het huidige nummer nemen we hierop een voorschot met de bijdrage van Paul Vermeer en Joris Kregting. Zij onderzoeken de andere kant van de medaille: in hoeverre religie gerelateerd kan worden aan de verspreiding van corona in Nederland. Aan de hand van CBS- en RIVM-gegevens laten ze zien dat er een

relatie is tussen het relatieve aantal moslims in een gemeente en het aantal ziekenhuisopnames van COVID-19 patiënten aan het begin van de tweede golf (juli-november 2020). De auteurs suggereren dat het behoren tot een religieuze groep, eventueel in combinatie met het hebben van een niet-westerse migratieachtergrond, ervoor kan zorgen dat mensen op een zekere afstand tot de Nederlandse samenleving staan en dat ze wellicht daardoor minder gehoor geven aan de coronamaatregelen van de overheid.

De tweede bijdrage in dit nummer gaat over kerk, staat en religieonderwijs. Leni Franken laat zien dat er in Europa verschillende modellen van religieonderwijs zijn: mono-confessioneel, multi-confessioneel, niet-confessioneel, of helemaal geen religieonderwijs op openbare scholen. Welk model in welk land gehanteerd wordt, is volgens de auteur afhankelijk van de relatie tussen kerk en staat in dat land. Verder laat zij aan de hand van twee casus (Nederland en België) zien hoe nationaal beleid over religieonderwijs op een meer pragmatische wijze kan veranderen, zonder dat er sprake is van een institutionele verandering van de relatie tussen kerk en staat.

Ten slotte staan we in dit nummer uitgebreid stil bij leven en werk van Bert Laeyendecker (1930-2020). Herman Noordegraaf en Kees de Groot bespreken in een mooi *In Memoriam* de grote verdiensten van Laeyendecker voor de sociologie in het algemeen, en voor de godsdienstsociologie in het bijzonder. We sluiten het huidige nummer zoals gebruikelijk af met een aantal besprekingen van recent verschenen boeken.

De redactie van *Religie & Samenleving* heeft een aantal wijzigingen ondergaan. Twee medeoprichters van het tijdschrift, Durk Hak, boekenredacteur en medeorganisator van vele publiekssymposia van *Religie & Samenleving*, en Erik Sengers hebben de redactie verlaten. Wij willen hen graag bedanken voor de jarenlange toegewijde inzet voor het tijdschrift. Daarnaast zijn er drie nieuwe leden tot de redactie toetreden: William Arfman, universitair docent sociologie van de religie aan de Tilburg School of Catholic Theology, Tilburg University, Joris Kregting, onderzoeker bij het Kaski – het onderzoekscentrum voor religie en samenleving van de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen, Radboud Universiteit Nijmegen, en Brenda Matthijssen, universitair docent psychologie, cultuur en religie aan de Faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap, Rijksuniversiteit Groningen. Het is verheugend te constateren dat hiermee het aantal disciplines in de redactie is toegenomen en de positie van *Religie & Samenleving* in de universitaire wereld versterkt.

Literatuur

Bentzen, J. (2020),

In crisis, we pray: Religiosity and the COVID-19 pandemic, CEPR Discussion Paper No. DP14824. <https://ssrn.com/abstract=3615587>.

Nederlands Dagblad, 5 oktober 2020: <https://www.nd.nl/geloof/geloof/995623/protest-tegen-volle-diensten-staphorst>.

Trouw, 16 december 2020: <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/zingen-in-de-kerk-moet-van-god-b077f88d/>.

De Volkskrant, 13 september 2020: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/corona-versnelt-leegloop-uit-kerk-met-bijna-tien-jaar-de-vraag-die-nu-gonst-is-zijn-wen-niet-alles-kwijt-b415de38/>.